

Bartosz Bartoszewski

Porównanie stanu relacji polsko-litewskich przed rosyjską agresją na Ukrainę w 2014 roku i po niej

Abstrakt

Celem poniższej pracy jest ukazanie, w jaki sposób rosyjska agresja na Ukrainę w 2014 roku wpłynęła na zmianę w stosunkach polsko-litewskich. Pierwszą część artykułu stanowi zarys historyczny relacji polsko-litewskich, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki kształtowania się litewskiej tożsamości narodowej w XIX wieku. Następnie wskazane zostały główne problemy, z jakimi boryka się polska mniejszość na Litwie od momentu uzyskania przez to państwo niepodległości w 1991 roku. Kwestie te wpisują się w ogólny obraz relacji polsko-litewskich, których stopniową poprawę widać od 2014 roku. Ostatni element pracy stanowią wybrane przykłady, świadczące o zmianie w postrzeganiu polskiej mniejszości przez władze w Wilnie. Wskazane również zostały wspólne polsko-litewskie inicjatywy w zakresie bezpieczeństwa, które nabrały nowego znaczenia po inwazji rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku.

Słowa kluczowe: Polska, Litwa, Rosja, Ukraina, mniejszość narodowa, Europa Środkowo-Wschodnia, rosyjska agresja, bezpieczeństwo

Wstęp

Spośród państw sąsiadujących z Polską, Litwa stanowi wyjątkowy przypadek. Oba kraje przez kilkaset lat trwały zjednoczone, najpierw w ramach unii personalnej sprawowanej przez władców z dynastii Jagiellonów – od 1569 roku w jednym organizmie państwowym Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Paradoksalnie jednak ta wspólna historia zaważyła na fakcie, że współczesny naród

litewski ukształtował się w opozycji do polskości, postrzeganej jako największe zagrożenie dla tożsamości narodowej Litwinów. Sytuacja ta zdeterminowała stosunki polsko-litewskie w XX wieku. Spór o przynależność etniczną poszczególnych ziem, a zwłaszcza Wileńszczyzny, był szczególnie gorący w okresie międzywojennym, jednakże gdy w 1991 roku Litwa odzyskała ponownie niepodległość, w relacjach między oboma państwami nadal dominowała nieufność. Osią sporu przez lata był status polskiej mniejszości na Litwie, której prawa do swobody języka i kultywowania polskiej kultury były ograniczane. Spotykało się to z reakcjami Warszawy, które utwierdzały wielu Litwinów w przekonaniu, że Polska dąży do uzależnienia od siebie mniejszego sąsiada, ingerując w wewnętrzne sprawy Litwy.

W tym kontekście niezwykle ważne są wydarzenia roku 2014, kiedy to Rosja dokonała aneksji Krymu i rozpoczęła hybrydowy konflikt w Donbasie. Głównym celem niniejszej pracy jest ukazanie zmiany, jaką wydarzenia te przyniosły w relacjach polsko-litewskich. Jej tezą jest bowiem, że rosyjska agresja na Ukrainę uświadomiła litewskim decydentom, iż największym zagrożeniem dla niepodległości kraju jest nie Polska, a Rosja, co doprowadziło do przełomu i znacznej poprawy relacji łączących Wilno z Warszawą. Autor w prezentowanej pracy postara się odpowiedzieć na pytania: Jakie problemy występują w relacjach polsko-litewskich? Jaką rolę w kształtowaniu relacji polsko-litewskich ma obecność polskiej mniejszości na Litwie? W jaki sposób agresywna polityka rosyjska mobilizuje do szerszej współpracy Polski i Litwy? Na ile polepszenie wzajemnych relacji polsko-litewskich po 2014 roku okazało się trwałe i pomogło w koordynacji wzajemnych działań wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku?

By najszerzej przedstawić wskazane zagadnienie, zastosowane zostaną metody historyczna oraz porównawcza. W opinii autora, za ich pomocą najpełniej można opisać proces, jaki nastąpił po 2014 roku, w zestawieniu ze wcześniejszym stanem relacji polsko-litewskich. Pierwsza część pracy stanowi przegląd relacji łączących oba kraje do roku 2014, wraz ze wskazaniem głównych problemów, które na nie wpływały. Dokonany on zostanie na podstawie analizy publikacji naukowych opisujących owo zagadnienie oraz archiwalnych artykułów prasowych. Część druga, dotycząca nowej formy relacji polsko-litewskich po 2014 roku, wraz z opisem nowej sytuacji w regionie po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku, ze względu na aktualność zagadnienia, w większej mierze bazować będzie na artykułach prasowych, analizach naukowych oraz publicystycznych.

Stosunki polsko-litewskie do 1991 roku

Ze względu na bliskie sąsiedztwo Polski i Litwy oba kraje już od średniowiecza łączyły szerokie kontakty, przede wszystkim w sferze polityki. Małżeństwo Wielkiego Księcia Litewskiego Jogaiły z królem Polski Jadwigą Andegawieńską, rozpoczęło okres wspólnoty obu państw, najpierw w postaci unii personalnej pod berłem dynastii Jagiellonów, a począwszy od 1569 roku w formie unii realnej. Polsko-litewska współpraca obu stronom przyniosła szereg korzyści. Zjednoczone państwo stało się hegemonem Europy Środkowo-Wschodniej, z wyjątkowym na tle ówczesnego świata systemem demokracji szlacheckiej, dopuszczającym do współrządzenia szerokie grono obywateli, bogatą kulturą oraz wysokim poziomem tolerancji religijnej. Paradoksalnie jednak to właśnie ten sukces unii niemal doprowadził do zaniknięcia Litwinów jako odrębnego narodu. Choć Wielkie Księstwo Litewskie stanowiło równoprawną część Rzeczypospolitej Obojga Narodów, posiadając własne urzędy czy wojsko, to jednak pierwotna kultura litewska okazała się mniej atrakcyjna od kultury polskiej. Kwestia ta, w połączeniu z faktem dominacji zarówno liczebnej, jak i politycznej na sejmach ogólnokrajowych oraz dworze królewskim szlachty polskiej, zaważyła na postępującym powszechnie od XVI wieku zjawisku polonizowania się szlachty litewskiej. Doprowadziło to do sytuacji, w której, gdy u schyłku XVIII wieku Rzeczpospolita przestała istnieć, język litewski używany był niemal wyłącznie w warstwach chłopstwa¹.

Druga połowa XIX wieku charakteryzowała się podziałem społeczeństwa litewskiego na trzy nurty polityczno-kulturalne: prorosyjski, nowolitewski i tradycyjny nurt polsko-litewski². O ile rejon wileński stał się centrum orientacji propolskiej, o tyle narodowe odrodzenie litewskie miało miejsce zwłaszcza na historycznej Żmudzi i w rejonie kowieńskim. Związane było ono z ogólnym wzrostem nacjonalizmów w ówczesnej Europie, a jego głównym nośnikiem była inteligencja, w dużej mierze wyrastająca z warstwy chłopskiej³. Nacjonaliści litewscy stopniowo coraz bardziej orientowali się antypolsko, widząc w polonizacji największe zagrożenie dla istnienia narodu litewskiego. Apogeum konfliktu polsko-litewskiego miało miejsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego, gdy w pełni ujawniły się konflikty interesów powstających państw narodowych. Osią sporu była kwestia przynależności państwowej Wilna. W wyniku tzw. Buntu Żeligowskiego miasto to w 1920 roku weszło w skład

¹ J. Ochmański, *Historia Litwy*, Ossolineum, Wrocław 1990, s. 170–174.

² P. Wandycz, *Pod zaborami. Ziemia Rzeczypospolitej w latach 1795–1918*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1994, s. 344.

³ H. Wisner, *Litwa: dzieje państwa i narodu*, Mada, Warszawa 1999, s. 130.

formalnie niezależnej Litwy Środkowej, która w 1922 roku przyłączyła się do Polski. Wydarzenia te, mające niewątpliwie miejsce z inspiracji Warszawy, zawały na dalszych stosunkach polsko-litewskich. Aż do 1938 roku oba kraje nie utrzymywały ze sobą żadnych relacji. Dopiero za pomocą ultimatum żądającego normalizacji stosunków między oboma państwami i groźbą wojny w razie jego niespełnienia stronie polskiej udało się zmienić ten stan⁴. Atak Niemiec i Związku Radzieckiego rok później całkowicie zmienił jednak sytuację. Rejon Wilna początkowo zdobyty został przez Sowieców, jednakże 28 października 1939 roku obszar ten został zajęty przez Litwę. Nastąpiło to na mocy litewsko-sowieckiego porozumienia, w którym Moskwa zobowiązała się do przekazania części zdobytych przez siebie terytoriów Polski, w zamian za co otrzymała oficjalne zezwolenie na stacjonowanie swych żołnierzy na obszarze Litwy⁵. Władze litewskie na przyłączonych terytoriach prowadziły politykę intensywnej lituanizacji, na wzór tej, którą w okresie międzywojennym stosowano wobec polskiej mniejszości na tzw. Litwie Kowieńskiej. Spośród najwidoczniejszych kroków wymienić należy zmiany wszelkich polskich nazw, czy też usunięcie z przestrzeni publicznej szyldów i napisów w języku polskim. Najbardziej dotkliwe dla polskiej społeczności było jednak pozbawienie obywatelstwa wszystkich, którzy nie byli w stanie wykazać się litewskim pochodzeniem, nie znali języka litewskiego oraz nie zmienili nazwiska na litewsko brzmiące⁶. Przepisy te obowiązywały jedynie niecały rok, gdyż już latem 1940 roku Litwa wraz z pozostałymi państwami bałtyckimi anektowana została przez Związek Radziecki. Okres litewskich prześladowań, wraz z późniejszą działalnością kolaborujących z III Rzeszą przeciw Polakom Litwinów jeszcze bardziej zantagonizował oba narody, pozostając w świadomości społecznej na długie lata.

Okres powojenny przyniósł znaczące przetasowania w składzie ludnościowym włączonej do Związku Radzieckiego Litwy. Polacy, stanowiący dotychczas większość, w wyniku wysiedleń i powojennej emigracji do Polski stali się mniejszością. Po zakończeniu głównych fal przesiedleń w roku 1959, Litewską SRR zamieszkiwało 230 tys. Polaków, stanowiących 8,5% mieszkańców i skupionych w rejonach wileńskim oraz solecznickim⁷. Mimo pewnych wahań, zbliżony do powyższego stan utrzymał się do końca istnienia Związku Radzieckiego. W tym

⁴ A. Żułyś, *Polska w polityce zagranicznej Litwy w latach 1938–1939*, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Gdańsk 2015, s. 134–169.

⁵ M. Orzeszko, *Litewska okupacja Wileńszczyzny 1939–40*, Blog publika, 13.11.2015, <https://pressmania.pl/28-pazdziernika-1939-r-wkroczenie-wojsk-litewskich-do-wilna-litewska-okupacja-wilenszczyzny-1939-1940/> (dostęp: 12.12.2023).

⁶ Ibidem.

⁷ P. Eberhardt, *Liczebność i rozmieszczenie ludności polskiej na Litwie*, „Wspólnota Polska” 2004, nr 5, s. 15.

kontekście należy również podkreślić, że polska społeczność Wileńszczyzny w szczególny sposób pozbawiona została elity społecznej, kulturalnej i naukowej, która najintensywniej prześladowana była zarówno przez Sowietów, jak i Niemców. Ponadto z możliwości wyjazdu do Polski w pierwszej kolejności korzystali ludzie wykształceni, niewidzący dla siebie miejsca w Związku Radzieckim⁸. Powstała pustka w warstwie przywódczej wypełniona została przez nowo powstałą nomenklaturę komunistyczną, co miało kluczowe znaczenie w czasie odradzania się państwa litewskiego na początku lat 90.

Relacje polsko-litewskie po 1991 roku

Czas upadku Związku Radzieckiego to okres ponownego nasilenia się konfliktów narodowościowych po trwającym od lat 40. okresie uśpienia. Gdy na początku lat 90. rozpoczął się proces odzyskiwania niepodległości przez Litwę, zaistniała potrzeba klarownego odniesienia się miejscowych Polaków do trwających wydarzeń. Tymczasem powołany w 1988 roku Związek Polaków na Litwie prowadził niejednoznaczną politykę. Centralny zarząd związku popierał litewski ruch niepodległościowy, argumentując, że prawidłowe stosunki polsko-litewskie będą możliwe jedynie wtedy, gdy pozbawione zostaną wpływów strony trzeciej. Równocześnie na szczeblu lokalnym rady rejonów sołecznickiego i wileńskiego, zdominowane przez działaczy ZPL, przyjęły orientację proradziecką, bojkotując działania kształtujących się władz odrodzonej Litwy. Doprowadziło to do konfliktu z władzami w Wilnie oraz rozwiązania obu rad po uzyskaniu przez państwo pełnej niepodległości na początku września 1991 roku⁹. W toku odradzania się państwa litewskiego, w środowisku mniejszości polskiej pojawiły się propozycje powołania polskiej autonomii w ramach Litwy, jednakże nie spotkały się one z akceptacją władz w Wilnie, jak również nie istniał silny nacisk ze strony Warszawy w tej kwestii. Uznać można, że władze Polski przyjęły politykę bardzo zachowawczą, obawiając się zaistnienia poważniejszego kryzysu w relacjach z Litwą, który byłby na rękę Moskwie. Okres kształtowania się oficjalnych relacji polsko-litewskich zakończył się wraz z przyjęciem wspólnej Deklaracji o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy w styczniu 1992 roku. Problemy w stosunkach władz litewskich i polskiej mniejszości były jednak nadal nierozwiązane.

⁸ A. Radczenko, *Skutki repatriacji są bolesne i długoterminowe*, „Kurier Wileński”, 21.12.2019, <https://kurierwilenski.lt/2019/12/21/skutki-repatriacji-sa-bolesne-i-dlugoterminowe/> (dostęp: 24.03.2023).

⁹ P. Sobik, *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Kolegium Europy Wschodniej, Wojnowice 2017, s. 146–158.

Problemy polskiej mniejszości na Litwie

Stosunki polsko-litewskie na przełomie XX i XXI wieku w dużym stopniu były determinowane przez kwestie dotyczące sytuacji polskiej mniejszości na Litwie. W przeciwieństwie do Łotwy i Estonii, gdzie po 1991 roku postanowiono o przyznaniu obywatelstwa jedynie osobom zamieszkującym te kraje przed 1939 rokiem lub takim, które zdadzą odpowiednie testy, m.in. ze znajomości języka, na Litwie postanowiono przyjąć opcję zerową. Zapewniło to polskiej społeczności pełną partycypację w życiu politycznym odrodzonego kraju¹⁰.

Życie polityczne polskiej mniejszości na Litwie zdominowane jest przez powstałą w 1994 roku Akcję Wyborczą Polaków na Litwie (AWPL), będącą politycznym ramieniem Związku Polaków na Litwie. Stworzona wówczas partia od początku w swej działalności koncentrowała się na walce o prawa mniejszości polskiej, posiadając swych reprezentantów we wszystkich kadencjach litewskiego Sejmu. Akcja Wyborcza Polaków na Litwie była jednak oskarżana o populistyczne wykorzystywanie polityczne haseł o prawach polskiej mniejszości, przy braku starań o ich realizację, mimo stanowienia np. w latach 2016–2020 części koalicji rządzącej. Ponadto wielu działaczy AWPL w przeszłości oskarżanych było o korupcję i niejasne działania biznesowe¹¹. Kontrowersje budzi również wielokrotne wchodzenie w wyborcze koalicje z partią mniejszości rosyjskiej.

Problemy, z jakimi na Litwie boryka się polska mniejszość, są od lat 90. stałe i wśród najważniejszych z nich wymienić należy:

- Ograniczenia językowe związane z umieszczaniem polskich napisów w przestrzeni publicznej oraz pisownią polskich nazwisk w oryginalnym, a nie zlituanizowanym brzmieniu. Obie te kwestie są bezpośrednio związane z zawartym w litewskiej konstytucji stwierdzeniem, że językiem państwowym jest język litewski. Stwierdzenie to stało się podstawą orzecznictwa w sprawach językowych na Litwie. W 1999 roku litewski sąd konstytucyjny określił, że język litewski ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania urzędów państwowych i samorządowych. Wskazano, że ochrona języka tytularnego służy zabezpieczeniu tożsamości narodu i pozwala na jego integrację oraz jest czynnikiem warunkującym zachowanie integralności i niepodzielności państwa. W tym samym wyroku uznano,

¹⁰ A. Włodarska-Frykowska, *Mniejszość rosyjska w życiu społeczno-politycznym Estonii po 1991 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 72–80.

¹¹ K. Okińczyc, *Czy skandale to jedyne osiągnięcia AWPL-ZChR w mijającej kadencji?*, ZW.lt, 28.05.2019, <https://zw.lt/opinie/okinczyc-czy-skandale-to-jedyne-osiagniecia-awpl-zchr-w-mijajacej-kadencji> (dostęp: 27.11.2021).

że język litewski powinien być stosowany nie tylko we wszystkich instytucjach państwowych i samorządowych, ale także we wszystkich urzędach, przedsiębiorstwach oraz organizacjach znajdujących się na terytorium państwa¹². Taka linia orzecznicza wyznacza podejście władz litewskich do kwestii używania języka mniejszości narodowych do dnia dzisiejszego i powoduje, że osoby czy samorządy wywieszające tablice informacyjne w języku polskim obciążane są karami finansowymi;

- Kwestię zwrotu przedstawicielom polskiej mniejszości nieruchomości bezprawnie przejętych za czasów radzieckich. Największym problemem w tym kontekście jest przyjęcie w prawodawstwie litewskim zasady, że osoby, które nie zamieszkują na Litwie i nie posiadają litewskiego obywatelstwa pozbawione są prawa do restytucji utraconego mienia. W praktyce oznacza to pozbawienie możliwości dochodzenia swych praw majątkowych przez Polaków, którzy po 1945 roku wyjechali do Polski. Dodatkowo, najintensywniejszy okres akcji restytucyjnej przypadł na rok 1991, a więc czas, gdy władzę w rejonach sołecznickim i wileńskim, gdzie Polacy stanowią dużą część ludności, sprawowali rządowi komisarze powołani na miejsce rozwiązanych rad. Znacząco utrudniło to proces zwrotu mienia i nadało mu charakter akcji dążącej do osłabienia ludności polskiej na obszarach, gdzie stanowiła większość. Częste były także przypadki nierespektowania prawa pierwszeństwa dawnych właścicieli, przekazując ich ziemie Litwinom, którym z różnych powodów nie można było zwrócić nieruchomości w innych częściach kraju. Ponadto władze litewskie nie respektowały dokumentów własności wydanych przez władze polskie przed 1939 rokiem, co znacząco utrudniało dochodzenie swych praw¹³. Zauważyć jednak należy, że problem ten jest już w dużym stopniu niemożliwy do rozwiązania ze względu na trwałe efekty podjętych w latach 90. działań;
- Problem manipulowania granicami okręgów wyborczych, tak by dzieliły one obszary zwartej zamieszkania Polaków – tzw. salamandryzacja, dokonywana w celu ograniczenia kandydatom polskiej mniejszości możliwości osiągnięcia dobrych wyników wyborczych¹⁴;

¹² K. Szwed, A. Kuczyńska-Zonik, *Prawa mniejszości narodowych na Litwie*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/11/IWS_Kuczy%C5%84ska-Zonik-A.-Szwed-K._Prawa-mniejszo%C5%9Bci-narodowych-na-Litwie.pdf (dostęp: 21.11.2021).

¹³ P. Sobik, *Akcja Wyborcza Polaków...*, s. 37–40.

¹⁴ A. Pieszko, *W interesie państwa litewskiego leży wyrównanie stosunków z Polską*, „Kurier Wileński”, 11.03.2016, <https://kurierwilenski.lt/2016/03/11/w-interesie-panstwa-litewskiego-lezy-wyrownanie-stosunkow-z-polska/> (dostęp: 24.03.2023).

- Niebezpieczeństwo ograniczania polskiego szkolnictwa oraz nierównego traktowania uczniów polskojęzycznych i litewskojęzycznych. Należy podkreślić przy tym, że Polacy na Litwie mają możliwość podjęcia edukacji w języku ojczystym na wszystkich etapach, włącznie z możliwością podjęcia studiów w filii Uniwersytetu Białostockiego, działającego w Wilnie od 2007 roku. Starzenie się społeczeństwa litewskiego niesie jednak ze sobą potrzebę ograniczenia liczby szkół, zwłaszcza tych z mniejszą ilością uczniów, z których wiele to szkoły z polskim językiem nauczania. Kwestia tzw. optymalizacji sieci szkół wielokrotnie pojawiała się w dyskursie politycznym na Litwie, za każdym razem budząc obawy polskiej mniejszości¹⁵;
- Niekorzystną kwestią jest również objęcie Akcji Wyborczej Polaków na Litwie pięcioprocentowym progiem wyborczym, co wymusza wchodzenie tej partii w wyborcze sojusze z przedstawicielami mniejszości rosyjskiej. Jest to związane z szerszym problemem ulegania polskiej mniejszości wpływom rosyjskim, któremu aktywnie zarówno władze w Warszawie, jak i Wilnie po 2014 roku starają się przeciwdziałać¹⁶.

Paradoksalnie, mimo poważnych problemów mniejszości polskiej, stosunki polsko-litewskie po 1991 roku określić można jako poprawne. Oba państwa aktywnie współpracowały w toku starań o akcesję do NATO i Unii Europejskiej. Ponadto kryzys gazowy wywołany przez Rosję w 2006 roku skłonił do szerszej współpracy w celu przeciwdziałania rosyjskim szantażom na polu energetycznym. Symbolem prowadzonej wówczas polityki stał się zakup rafinerii w Możejkach na Litwie przez PKN Orlen od rosyjskiego koncernu Jukos¹⁷. Kwestia problemów polskiej mniejszości na Litwie raczej spychana była na boczny tor.

Zmianę we wzajemnych stosunkach przyniósł rok 2007, gdy premierem został Donald Tusk. Doszło wówczas do znaczącego kryzysu we wzajemnych relacjach. Na Litwie zaniepokojenie wywołała podjęta przez rząd w Warszawie próba korekty polityki wobec Moskwy oraz wejście w życie, w marcu 2008 roku, ustawy o Karcie Polaka. W Wilnie negatywnie odebrane zostało

¹⁵ A. Pieszko, *Pod pretekstem polepszania jakości nauczania grozi nam likwidacja niedużych szkół*, „Kurier Wileński”, 22.05.2021, <https://kurierwilenski.lt/2021/05/22/pod-pretekstem-polepszania-jakosci-nauczania-grozi-nam-likwidacja-nieduzych-szkol/> (dostęp: 21.11.2021).

¹⁶ *Większość Polaków na Litwie darzy sympatią Putina. Powodów jest kilka*, TVN24, 16.01.2017, <https://tvn24.pl/swiat/litwa-ponad-60-proc-polakow-darzy-sympatia-prezydenta-rosji-ra707517-2488543> (dostęp: 24.03.2023).

¹⁷ P. Biedrzycki, *Historia zakupu Rafinerii Możejki przez PKN Orlen, czyli lepiej zaorać niż sprzedać*, Strefa Inwestorów, 08.08.2017, <https://strefainwestorow.pl/artyku-ly/20170808/pkn-ornlen-mozejki-litwa> (dostęp: 26.11.2021).

zrównanie w niej Litwy z innymi byłymi republikami radzieckimi, takimi jak Ukraina, Białoruś czy Kazachstan, niezrozumiałym było również objęcie obywateli Litwy narodowości polskiej dodatkowymi przywilejami. Ponadto w wymiarze symbolicznym Karta Polaka budziła duże obawy w ramach przepisu w niej zawartego, który zobowiązywał jej posiadacza do niedziałania wbrew podstawowym interesom RP (art. 20.1.2 Karty Polaka). Zapis ten wzbudził obawy o konflikt interesów z wiernością wobec państwa litewskiego, do której zobowiązany jest każdy obywatel.

Równolegle negatywny odbiór w Polsce miały działania prezydent Litwy Darii Grybauskaitė, a zwłaszcza podpisanie nowelizacji Ustawy o oświacie, która budziła duże obawy mniejszości polskiej. W jej ramach m.in. ujednolicono egzamin maturalny z języka litewskiego oraz zobowiązano szkoły mniejszości narodowych do prowadzenia przedmiotów dotyczących historii i geografii Litwy w języku litewskim¹⁸. Ponadto bardzo negatywne wrażenie w Wilnie robiły wypowiedzi szefa polskiego MSZ Radosława Sikorskiego, które odbierane były jako aroganckie i traktujące Litwę w sposób protekcjonalny¹⁹. Symbolem fatalnego stanu relacji polsko-litewskich było rozmontowanie torów kolejowych łączących rafinerie w Możejkach z Łotwą, co postawiło pod znakiem zapytania rentowność całego przedsięwzięcia. Mimo prób polepszenia sytuacji negatywny stan wzajemnych relacji utrzymał się jeszcze przez następne lata.

Zmiana w relacjach polsko-litewskich po 2014 roku

Całkowity przełom przyniosły jednak wydarzenia, które rozegrały się w 2014 roku, po tym, jak na Ukrainie w wyniku tzw. Rewolucji Godności pozbawiony władzy został prorosyjski prezydent Janukowycz, a do władzy doszły siły prozachodnie, dążące do bliższej współpracy z Unią Europejską. W odpowiedzi na to Rosja przeprowadziła zbrojną aneksję Krymu, a następnie rozpoczęła konflikt hybrydowy mający na celu oderwanie od Ukrainy Donbasu. Dla całego świata zachodniego wydarzenia te były prawdziwym szokiem. Działania rosyjskie spotkały się z powszechną krytyką i spowodowały wprowadzenie unijnych sankcji na Rosję oraz częściową izolację Rosji na arenie międzynarodowej. Wydarzenia na Ukrainie i agresywne działania Moskwy, dążącej do zagarnięcia cudzych terytoriów, obudziły ogromne zaniepokojenie wśród państw

¹⁸ P. Sobik, *Akcja Wyborcza Polaków...*, s. 132–135.

¹⁹ Sikorski uderza w Litwę. „Przez 20 lat nie rozwiążali żadnego problemu”, *Dziennik.pl*, 22.07.2011, <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/347096,sikorski-polska-jest-zawiedziona-dzialaniami-litwy.html> (dostęp: 26.11.2021).

sąsiadujących z Rosją. Obawy związane z neoimperialną polityką Moskwy były szczególnie duże w państwach bałtyckich, posiadających liczną mniejszość rosyjską, ale także w Polsce czy Rumunii. Wówczas w pełni uświadomiono sobie, jak Rosjanie potrafią wykorzystywać do realizacji swych celów i szerzenia destabilizacji wewnętrzne napięcia, a także konflikty etniczne i dążenia niepodległościowe sąsiednich państw. Zdanie sobie sprawy ze skali zagrożenia, jakie niesie ze sobą polityka Władimira Putina doprowadziło do znaczącej zmiany podejścia władz w Wilnie do kwestii polskiej. Uświadomienie sobie potrzeby polepszenia relacji polsko-litewskich nie oznaczało jednak natychmiastowej poprawy ich stanu, a jedynie zapoczątkowało długotrwały proces. Nowe otwarcie ułatwione zostało ze względu na przejęcie władzy w Polsce w 2015 roku przez Prawo i Sprawiedliwość, a więc środowisko nieobciążone rządzeniem w czasie wcześniejszego kryzysu w relacjach dwustronnych.

Zupełnie nowe pole do współpracy otworzyło zainicjowanie przez Polskę i Chorwację w roku 2015 inicjatywy Trójmorza, która stała się nową platformą dialogu państw Europy Środkowo-Wschodniej. Również Litwa przystąpiła do tego projektu, współuczestnicząc w realizacji projektów gospodarczych, takich jak budowa trasy Via Baltica czy kolejowej Rail Baltica, mających zintensyfikować wymianę handlową między państwami regionu. Należy również podkreślić, że według danych na 2021 rok Polska jest dla Litwy największym partnerem importowym (13,1%) oraz czwartym z kolei najważniejszym partnerem eksportowym (6,3%). Zaś według danych NBP na koniec 2019 roku, inwestycje polskie na Litwie wyniosły 1,1 mld euro, a wartość polsko-litewskich obrotów handlowych wyniosła blisko 6 mld euro²⁰.

Po 2014 ponownie nastąpiła intensyfikacja działań, zmierzających do ograniczenia wpływów gazowych Rosjan. Otwarty w 2015 roku terminal LNG w Kłajpedzie oraz polskim gazoporcie w Świnoujściu, chorwackim na wyspie Krk, z gazociągiem Baltic Pipe, umożliwiającym transport norweskiego gazu do Polski, wraz z rozbudowanym systemem gazociągów, miały doprowadzić do zmniejszenia udziału rosyjskiego gazu na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. Te ambitne założenia częściowo udało się zrealizować. Gaz dostarczany do gazoportu w Kłajpedzie, według stanu na 2019 rok, w pełni zaspokajał zapotrzebowanie Litwy na gaz oraz 90% potrzeb gazowych Łotwy i Estonii²¹. Ponadto od 1 maja 2022 roku w pełni rozpoczął funkcjonowanie interkonektor

²⁰ *Największa inwestycja w historii Litwy – rozwój rafinerii w Możejkach*, Ministerstwo Aktywów Państwowych, 08.10.2021, <https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/najwieksza-inwestycja-w-historii-litwy--rozwoj-rafinerii-w-mozejkach> (dostęp: 29.11.2021).

²¹ I. Trusewicz, *Gazoport w Kłajpedzie bije rekordy*, Energia.rp, 09.07.2019, <https://energia.rp.pl/surowce-i-paliwa/art17008511-gazoport-w-klajpedzie-bije-rekordy> (dostęp: 26.11.2021).

gazowy łączący Polskę z Litwą. Tym samym połączone zostały ze sobą rynki gazowe Państw Bałtyckich i Polski, co daje nowe możliwości realizowania wzajemnych transferów²². Bardzo ważnym krokiem było również odbudowanie linii kolejowej do rafinerii w Możejках, co nastąpiło w 2019 roku. Umożliwiło to ekspansję koncernu Orlen na rynki Łotwy i Estonii oraz poszerzenie efektywności rafinerii w Możejках²³.

Ważny wymiar ma także zintensyfikowanie współpracy militarnej. W 2015 roku zainicjowana została tzw. Bukareszteńska Dziewiątka, zrzeszająca państwa wschodniej flanki NATO, a więc również Polskę i Litwę. Jej zadaniem jest intensyfikowanie współpracy militarnej państw regionu oraz wypracowywanie wspólnego stanowiska wobec zagrożeń bezpieczeństwa płynących zwłaszcza ze strony Rosji²⁴. Należy również zaznaczyć, że w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, polscy i litewscy żołnierze intensywnie współpracują, biorąc udział we wspólnych ćwiczeniach i manewrach. Dodatkowo Polska bierze aktywny udział w natowskiej misji Baltic Air Policing, w ramach której polskie myśliwce operujące z bazy w Szawłach na Litwie patrolują niebo nad Państwami Bałtyckimi. Współpraca polsko-litewska ma miejsce również w zakresie Wielonarodowej Dywizji Północny Wschód powołanej w 2017 roku. Ma ona za zadanie koordynowanie działania batalionowych grup bojowych rozmieszczonych w Państwach Bałtyckich i w Polsce. W 2020 roku do dywizji tej włączone zostały także 15 Gizińska Brygada Zmechanizowana i litewska Brygada „Żelazny Wilk”, co znacząco wzmocniło zdolności bojowe całej formacji²⁵. W 2017 roku pełną gotowość bojową osiągnął też wspólny polsko-litewsko-ukraiński batalion. Oficjalnie stworzony został z myślą o jego udziale w misjach stabilizacyjnych pod auspicjami ONZ, NATO czy Unii Europejskiej, jednakże pełni on również ważną rolę integracyjną, służąc wymianie doświadczeń i wsparciu w reformowaniu ar-

²² Gaz-System, *Nowy Interkonektor gazowy Polska-Litwa od 1 maja przesyła gaz do Polski*, 05.05.2022, <https://www.gaz-system.pl/pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/2022/maj/05-05-2022-gaz-system-nowy-interkonektor-gazowy-polska-litwa-od-1-maja-przesyla-gaz-do-polski.html> (dostęp: 18.08.2022).

²³ M. Szymajda, *Linia kolejowa z rafinerii w Możejках do Renge odbudowana. PKN Orlen zadowolony*, „Rynek Kolejowy”, 31.12.2019, <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/linia-kolejowa-z-rafinerii-w-mozekach-do-renge-odbudowana-pkn-orlen-zadowolony-94961.html> (dostęp: 26.11.2021).

²⁴ K. Pawłowski, *Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO / Bucharest Nine: Cooperation of the Countries of NATO's Eastern Flank*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2020, s. 17–19.

²⁵ *Nowy Rozdział*, Wielonarodowa Dywizja Północny Wschód, 30.01.2020, <https://mndne.wp.mil.pl/pl/articles6-aktualnosci/2020-01-30y-nowy-rozdzial/> (dostęp: 27.11.2021).

mii ukraińskiej²⁶. Ważną rolę spełnia także powołany w lipcu 2020 roku Trójkąt Lubelski, którego celem jest rozwijanie współpracy między Polską, Litwą i Ukrainą, przede wszystkim w zakresie wspólnego reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa dla zawiązujących go państw. Ponadto ma on w swych założeniach wspierać ukraińskie starania o członkostwo w NATO i Unii Europejskiej, dążenia Kijowa do odzyskania kontroli nad całością terytoriów, a także demokratyzację Białorusi²⁷. Wszystkie te inicjatywy skierowane są na wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa w ramach coraz agresywniejszej polityki Moskwy w regionie. Wzmacnianie struktur oraz nawiązywanie szerszej współpracy mają służyć zwiększaniu skuteczności obrony kolektywnej w razie, gdyby zaistniała potrzeba skorzystania z zasady zawartej w art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, uznającej, że agresja na jedno państwo sojusznicze stanowi atak na cały sojusz. Waga, jaką Polska i Litwa przywiązują od 2014 roku do wzmacniania militarnej współpracy, najdobitniej świadczy o priorytetach obu państw i powadze, z jaką traktują zagrożenie rosyjską agresją.

O ile poszerzanie współpracy z zakresu energetyki, gospodarki czy bezpieczeństwa zbliża do siebie państwa jako organizmy polityczne, o tyle jednak nie świadczy w pełni o zmianie opinii społecznych na Litwie. Niemniej, również w tym zakresie po 2014 roku widać poprawę. W ostatnich latach następuje stopniowa zmiana stosunku społeczeństwa litewskiego do historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów, która częściej traktowana jest jako wspólna spuścizna. Ważnym symbolicznie wydarzeniem był, mający miejsce w listopadzie 2019 roku, uroczysty pogrzeb powstańców styczniowych, których szczątki odnaleziono na Górze Zamkowej w Wilnie. W uroczystościach wzięli udział prezydent Polski Andrzej Duda, premier Mateusz Morawiecki oraz prezydent Litwy Gitanas Nausėda, jak również szereg polityków, ludzi kultury i duchownych z Polski, Litwy, Łotwy, Białorusi i Ukrainy²⁸. W ostatnich latach daje się zauważyć intensyfikacja wzajemnych wizyt dyplomatycznych czy konsultacji międzyrządowych. Standardem stał się udział litewskich delegacji w obchodach Święta Konstytucji 3 Maja czy Święta Wojska Polskiego. Szczególnie podniosły wymiar miały uroczystości z okazji Święta Konstytucji 3 Maja w 2021 roku, które odbyły się na Zamku Królewskim w Warszawie, z udziałem przywódców

²⁶ K. Raś, *Potencjał współpracy polsko-litewskiej w dziedzinie bezpieczeństwa*, „Biuletyn PISM” 2016, nr 11 (1361).

²⁷ *Trójkąt Lubelski / Polska Litwa Ukraina*, UMCS, <https://www.umcs.pl/pl/inicjatywa-opis-,22352.htm> (dostęp: 10.12.2021).

²⁸ „Wrzucono ich bez trumien do jam”. *Powtórny pogrzeb bohaterów*, TVP Info, 22.11.2019, <https://www.tvp.info/45455947/powtorny-pogrzeb-bohaterow-powstania-styczniowego-w-wilnie> (dostęp: 28.11.2021).

Polski, Litwy, Łotwy, Estonii i Ukrainy. Ponadto z tej okazji odbyło się wspólne zdalne posiedzenie parlamentów Polski i Litwy²⁹. Wydarzenia takie świadczą o dobrym stanie relacji między oboma państwami oraz pokazują wagę, jaką oba państwa przywiązują do utrzymania ich na wysokim poziomie.

Obecnie wciąż jednak nierozwiązaną kwestią pozostaje zaspokojenie pełni oczekiwań polskiej mniejszości na Litwie. Nadal brak jest jasnych przepisów regulujących wprowadzanie dwujęzycznych tablic informacyjnych, pisownię polskich nazwisk, czy wprowadzających język polski jako pomocniczy w rejonach zamieszkiwania Polaków. Można jednak zaobserwować, że w ostatnich latach następuje pewien postęp w wymienionych kwestiach językowych, o czym świadczy wyrok Najwyższego Sądu Administracyjnego Litwy ze stycznia 2019 roku, w którym orzeczono o legalności dwujęzycznych tablic umieszczonych w Wilnie, na wybranych ulicach, w celu podkreślenia wielokulturowej historii miasta³⁰. Wyrok ten pozostaje jednak precedensem i nie rozwiewa wszelkich wątpliwości. Niezwykle ważnym krokiem jest też przyjęcie 18 stycznia 2022 roku przez litewski sejm ustawy o pisowni nielitewskich nazwisk. Umożliwia ona zapisywanie nazwisk w ich oryginalnym, a nie zlituanizowanym brzmieniu, wraz z używaniem dwuznaków takich jak „rz” oraz „cz”. Wciąż jednak litewskie prawodawstwo nie zezwala na używanie znaków diakrytycznych ważnych przy zapisie wielu polskich nazwisk³¹.

Znacznie większy postęp nastąpił w kwestiach mniej kontrowersyjnych. We wrześniu 2019 roku nadawanie rozpoczęło TVP Wilno, co umożliwiło Polakom zamieszkującym na Litwie odbiór programów w swym ojczystym języku. Było to ważne wydarzenie ze względu na fakt, że nie posiadając wcześniej możliwości oglądania telewizji w języku polskim, wielu Polaków zamiast telewizji litewskiej wybierało kanały rosyjskojęzyczne, tym samym otwierając się na szersze wpływy prokremlowskiej narracji³². Warte odnotowania są również takie kwestie jak ogłoszenie w lutym 2021 roku rozbudowy Domu Kultury Polskiej

²⁹ *Konstytucja 3 maja ma już 230 lat*, TVP Info, 03.05.2021, <https://www.tvp.info/53621133/swieto-3-maja-uroczyste-zgromadzenie-parlamentow-polski-i-litwy-rocznica-uchwalenia-konstytucji-3-maja-prezydenci-andrzej-duda-i-gitanas-nauseda-wyglosza-przemowienia> (dostęp: 28.11.2021).

³⁰ *Polskie zwycięstwo na Litwie! Tablice z polskimi nazwami ulic w Wilnie nie zostaną usunięte*, Pch24, 24.01.2019, <https://pch24.pl/polskie-zwyciestwo-na-litwie-tablice-z-polskimi-nazwami-ulic-w-wilnie-nie-zostana-usuniete/> (dostęp: 28.11.2021).

³¹ *Litwa. Sejm przyjął ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk*, Polsat News, 18.01.2022, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-01-18/litwa-sejm-przyjal-ustawe-o-pisowni-nielitewskich-nazwisk-w-tym-polskich/> (dostęp: 17.02.2022).

³² *TVP Wilno już od 17 września!*, TVP Wilno, 04.09.2019, <https://wilno.tvp.pl/44236714/tvp-wilno-juz-od-17-wrzesnia> (dostęp: 28.11.2021).

w Wilnie³³, czy też ponowne umieszczenie w listopadzie 2021 roku języka polskiego na liście obowiązkowych przedmiotów maturalnych dla uczniów szkół polskojęzycznych, czego od lat domagały się polskie środowiska na Litwie³⁴.

Współpraca polsko-litewska wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku

Nawiązane w poprzednich latach formy współpracy Warszawy i Wilna okazały się nieocenione po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w lutym 2022 roku. Dla obu państw oznaczała ona radykalną zmianę całej sytuacji bezpieczeństwa w regionie.

Dla litewskich władz rosyjski atak na Ukrainę stał się potwierdzeniem słuszności prowadzonej do tej pory polityki, skupionej na osłabianiu zależności energetycznej od Rosji, rozwijaniu własnych zdolności militarnych w jak najszerszej współpracy z sojusznikami, czy też zabieganiu o większą obecność wojsk sojuszniczych na obszarze tzw. wschodniej flanki NATO. Władze w Wilnie od samego początku stanowczo potępiały rosyjski atak na Ukrainę, wskazując dokonywane przez rosyjskich żołnierzy zbrodnie na ludności cywilnej oraz apelowały o szerokie wsparcie dla walczących Ukraińców. Sama Litwa na miarę możliwości po wybuchu wojny również przekazywała wyposażenie armii ukraińskiej³⁵.

Zauważyć więc należy, że polityka Polski i Litwy wobec wojny na Ukrainie jest całkowicie zbieżna. Oba państwa stały się głównymi orędownikami sprawy ukraińskiej na forum Unii Europejskiej, sprzeciwiając się np. próbom łagodzenia sankcji nałożonych na Rosję³⁶. Polska i Litwa stoją również na wspólnym stanowisku w ramach NATO, akcentując potrzebę wzmocnienia wschodniej flanki sojuszu oraz zapewnienia Ukrainie akcesji do Sojuszu Północnoatlantyckiego w przyszłości³⁷.

³³ *Rozbudowa Domu Kultury Polskiej w Wilnie*, TVP Wilno, 02.05.2021, <https://wilno.tvp.pl/53616664/rozbudowa-domu-kultury-polskiej-w-wilnie> (dostęp: 28.11.2021).

³⁴ *Obowiązkowa matura z języka polskiego dla uczniów polskich szkół na Litwie*, TVP Wilno, 27.11.2021, <https://wilno.tvp.pl/57151733/obowiazkowa-matura-z-jezyka-polskiego-dla-uczniow-polskich-szkol-na-litwie> (dostęp: 28.11.2021).

³⁵ K. Dudzińska, *Wpływ wojny na Ukrainie na politykę bezpieczeństwa Litwy*, PISM, 01.03.2023, <https://www.pism.pl/publikacje/wplyw-wojny-na-ukrainie-na-polityke-bezpieczenstwa-litwy> (dostęp: 01.07.2023).

³⁶ *Polska, Litwa i KE odrzucają apel sekretarza generalnego ONZ o złagodzenie sankcji wobec Białorusi i Rosji*, Polskie Radio 24, 23.03.2023, <https://polskieradio24.pl/5/1223/artukul/3139204,polska-litwa-i-ke-odrzuca-apel-sekretarza-generalnego-onz-o-zlagodzenie-sankcji-wobec-bialorusi-i-rosji> (dostęp: 01.07.2023).

³⁷ *Co z przyjęciem Ukrainy do NATO? „Brakuje tylko dwóch liderów: niemieckiego kancлера i amerykańskiego prezydenta”*, TVN24, 14.06.2023, <https://tvn24.pl/swiat/>

Silnym wyrazem dobrej koordynacji działań polsko-litewskich wobec Ukrainy jest wspólna wizyta premiera Mateusza Morawieckiego oraz litewskiej premier Ingridy Šimonytė w Kijowie w listopadzie 2022 roku. Doszło wówczas do spotkania w formacie Trójkąta Lubelskiego z premierem Ukrainy Denysem Szmyhalem, podczas którego omawiano wspólne działania, odpowiadające na potrzeby walczącej Ukrainy. Polska i Litwa podpisały wówczas deklarację o dalszym kontynuowaniu współpracy na rzecz „wsparcia Ukrainy, jej rządu i narodu w walce o wolność”³⁸. Jako że konflikt rosyjsko-ukraiński daleki jest do zażegnania, można stwierdzić, że i w kolejnych latach stanowić on będzie ważny element wpływający na relacje polsko-litewskie, wymagając przy tym aktywnej współpracy Warszawy i Wilna.

Jak jednak zostało przedstawione w powyższej pracy, rosyjska inwazja na Ukrainę z 2022 roku nie była punktem przełomowym dla relacji polsko-litewskich, a jedynie pogłębiła już mający miejsce proces i nadała mu nowe znaczenie³⁹.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej przykłady świadczą o znaczącej poprawie, jakiej po 2014 roku uległy stosunki polsko-litewskie. Za zmianą tą stała zarówno potrzeba stworzenia silnego frontu państw sprzeciwiających się neoimperialnej polityce rosyjskiej, jak i obawa o możliwe wykorzystanie przez Moskwę animozji polsko-litewskich. Także zainicjowane po rosyjskiej agresji na Ukrainę nowe platformy współpracy, takie jak Bukareszteńska Dziewiątka, projekt Międzymorza czy Trójkąt Lubelski, a także zintensyfikowanie współpracy w ramach NATO, wpłynęły pozytywnie na relacje Warszawy z Wilnem. Szeroko pojęta polityka antyrosyjska zyskała kluczowe znaczenie, także w stosunkach dwustronnych, zarówno w zakresie współpracy politycznej, militarnej, jak i energetycznej. Kryzys polityczny na Białorusi z 2020 roku, związany z brutalnym

usa-przyjecie-ukrainy-do-nato-apel-miedzynarodowej-delegacji-przed-szczytem-sojuszu-w-wilnie-7173849 (dostęp: 01.07.2023).

³⁸ Premier Mateusz Morawiecki po spotkaniu Trójkąta Lubelskiego: Polska i Litwa będą wspierać Ukrainę tak długo, jak będzie to potrzebne, gov.pl, 26.11.2022, <https://www.gov.pl/web/premier/premier-mateusz-morawiecki-po-spotkaniu-trojkat-lubelskiego-polska-i-litwa-beda-wspierac-ukraine-tak-dlugo-jak-bedzie-to-potrzebne> (dostęp: 01.07.2023).

³⁹ Premier Litwy dla Polskiego Radia: wizyta Joe Bidena świadczy o silnym poparciu dla Ukraińców, Polskie Radio 24, 21.02.2023, <https://www.polskieradio.pl/399/7975/artykul/3123149,premier-litwy-dla-polskiego-radia-wizyta-joe-bidena-swiadczy-o-silnym-poparciu-dla-ukraincow> (dostęp: 01.07.2023).

stłumieniem obywatelskich protestów przeciw władzy Aleksandra Łukaszenki, a także wywołany przez białoruski reżim kryzys migracyjny 2021 roku, stały się wspólnymi problemami Litwy i Polski.

Potrzeba wspólnej reakcji na kryzysy jest jednak również doskonałą okazją do nawiązania jeszcze silniejszych relacji. Skazą na dobrych stosunkach polsko-litewskich wciąż jednak są nierozwiązane problemy polskiej mniejszości na Litwie. Co prawda po 2014 nastąpiła pewna poprawa i w tym zakresie, jednakże dotyczyła ona raczej kwestii budzących mniejsze emocje. W kontekście wcześniejszej sytuacji znaczenia nabiera każdy pozytywny gest ze strony litewskiej dotyczący kwestii polskiej mniejszości. Doświadczenia lat 2007–2014 pokazały, że zbyt silny nacisk na władze Wilnie odnosi przeciwny skutek, zaostrażając jeszcze stanowisko litewskiej opinii publicznej, wrażliwej na ingerowanie Polski w wewnętrzne sprawy Litwy.

Władze w Warszawie wydają się zdawać sprawę z tej prawidłowości i dążą do tego, by budować oś wzajemnych relacji na kwestii bezpieczeństwa, licząc, że przyniesie to skutki również w innych dziedzinach. Można więc stwierdzić, że posiadanie wspólnego przeciwnika w postaci Rosji zbliżyło do siebie oba kraje. Proces ten wpisał się w szersze zjawisko widoczne w całej Europie Środkowo-Wschodniej, polegające na zacieśnianiu wzajemnej współpracy wobec nasilających się neoimperialnych działań Moskwy. Podjęte wówczas działania miały kluczowe znaczenie wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku. Wypracowane w poprzednich latach płaszczyzny dialogu i wspólna platforma współpracy przeszły wówczas prawdziwą próbę. Polska i Litwa wykazały się jednak całkowitą zbieżnością interesów, będąc w ramach Unii Europejskiej zwolennikami jak najszerzego wspierania Ukraińców w ich walce z Rosją. Niewątpliwie więc kwestia rosyjska pozostanie główną osią wyznaczającą dalszy przebieg stosunków polsko-litewskich. Z perspektywy polskich władz konieczne będzie ostrożne wspieranie procesu zbliżeniowego, by ostatecznie osiągnąć stopniowe zanikanie elementów antypolskich w mentalności części społeczeństwa litewskiego i rozwiązanie wciąż istniejących sprzeczności we wzajemnych stosunkach.

Bibliografia

- Biedrzycki P., *Historia zakupu Rafinerii Możejki przez PKN Orlen, czyli lepiej zaorać niż sprzedać*, Strefa Inwestorów, 08.08.2017, <https://strefainwestorow.pl/artykuly/20170808/pkn-ornlen-mozejki-litwa> (dostęp: 26.11.2021).
- Co z przyjęciem Ukrainy do NATO? „Brakuje tylko dwóch liderów: niemieckiego kanclerza i amerykańskiego prezydenta”, TVN24, 14.06.2023, <https://tvn24>.

- pl/swiat/usa-przyjecie-ukrainy-do-nato-apel-miedzynarodowej-delegacji-przed-szczytem-sojuszu-w-wilnie-7173849 (dostęp: 01.07.2023).
- Dudzińska K., *Wpływ wojny na Ukrainie na politykę bezpieczeństwa Litwy*, PISM, 01.03.2023, <https://www.pism.pl/publikacje/wplyw-wojny-na-ukrainie-na-polityke-bezpieczenstwa-litwy> (dostęp: 01.07.2023).
- Eberhardt P., *Liczebność i rozmieszczenie ludności polskiej na Litwie*, „Współnota Polska” 2004, nr 5, s. 14–18.
- Gaz-System, *Nowy Interkonektor gazowy Polska-Litwa od 1 maja przesyła gaz do Polski*, 05.05.2022, <https://www.gaz-system.pl/pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/2022/maj/05-05-2022-gaz-system-nowy-interkonektor-gazowy-polska-litwa-od-1-maja-przesyla-gaz-do-polski.html> (dostęp: 18.08.2022).
- Konstytucja 3 maja ma już 230 lat, TVP Info, 03.05.2021, <https://www.tvp.info/53621133/swieto-3-maja-uroczyste-zgromadzenie-parlamentow-polski-i-litwy-rocznica-uchwalenia-konstytucji-3-maja-prezydenci-andrzej-duda-i-gitanas-nauseda-wyglosza-przemowienia> (dostęp: 28.11.2021).
- Litwa. Sejm przyjął ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk, Polsat News, 18.01.2022, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-01-18/litwa-sejm-przyjal-ustawe-o-pisowni-nielitewskich-nazwisk-w-tym-polskich/> (dostęp: 17.02.2022).
- Największa inwestycja w historii Litwy – rozwój rafinerii w Możejkach, Ministerstwo Aktywów Państwowych, 08.10.2021, <https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/najwieksza-inwestycja-w-historii-litwy--rozwoj-rafinerii-w-mozejkach> (dostęp: 29.11.2021).
- Obowiązkowa matura z języka polskiego dla uczniów polskich szkół na Litwie, TVP Wilno, 27.11.2021, <https://wilno.tvp.pl/57151733/obowiazkowa-matura-z-jezyka-polskiego-dla-uczniow-polskich-szkol-na-litwie> (dostęp: 28.11.2021).
- Ochmański J., *Historia Litwy*, Ossolineum, Wrocław 1990.
- Okińczyc K., *Czy skandale to jedyne osiągnięcia AWPL-ZChR w mijającej kadencji?*, ZW.lt, <https://zw.lt/opinie/okinczyc-czy-skandale-to-jedyne-osiagniecia-awpl-zchr-w-mijajacej-kadencji/> (dostęp: 27.11.2021).
- Orzeszko M., *Litewska okupacja Wileńszczyzny 1939–40*, Blog Republika, <https://pressmania.pl/28-pazdziernika-1939-r-wkroczenie-wojsk-litewskich-do-wilna-litewska-okupacja-wilenszczyzny-1939-1940/> (dostęp: 12.12.2023).
- Pawłowski K., *Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO / Bucharest Nine: Cooperation of the Countries of NATO's Eastern Flank*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2020.
- Pieszko A., *Pod pretekstem polepszania jakości nauczania grozi nam likwidacja niedużych szkół*, „Kurier Wileński”, 22.05.2021, <https://kurierwilen->

- ski.lt/2021/05/22/pod-pretekstem-polepszania-jakosci-nauczania-grozi-nam-likwidacja-nieduzych-szkol/ (dostęp: 21.11.2021).
- Pieszek A., *W interesie państwa litewskiego leży wyrównanie stosunków z Polską*, „Kurier Wileński”, 11.03.2016, <https://kurierwilenski.lt/2016/03/11/w-interesie-panstwa-litewskiego-lezy-wyrownanie-stosunkow-z-polska/> (dostęp: 24.03.2023).
- Polska, Litwa i KE odrzuca apel sekretarza generalnego ONZ o złagodzenie sankcji wobec Białorusi i Rosji, Polskie Radio 24, 23.03.2023, <https://polskieradio24.pl/5/1223/artykul/3139204,polska-litwa-i-ke-odrzuca-apel-sekretarza-generalnego-onz-o-zlagodzenie-sankcji-wobec-bialorusi-i-rosji> (dostęp: 01.07.2023).
- Polskie zwycięstwo na Litwie! Tablice z polskimi nazwami ulic w Wilnie nie zostaną usunięte, Pch24, 24.01.2019, <https://pch24.pl/polskie-zwyciestwo-na-litwie-tablice-z-polskimi-nazwami-ulic-w-wilnie-nie-zostana-usuniete/> (dostęp: 28.11.2021).
- Premier Litwy dla Polskiego Radia: wizyta Joe Bidena świadczy o silnym poparciu dla Ukraińców, Polskie Radio 24, 21.02.2023, <https://www.polskie-radio.pl/399/7975/artykul/3123149,premier-litwy-dla-polskiego-radia-wizyta-joe-bidena-swiadczy-o-silnym-poparciu-dla-ukraincow> (dostęp: 01.07.2023).
- Premier Mateusz Morawiecki po spotkaniu Trójkąta Lubelskiego: Polska i Litwa będą wspierać Ukrainę tak długo, jak będzie to potrzebne, gov.pl, 26.11.2022, <https://www.gov.pl/web/premier/premier-mateusz-morawiecki-po-spotkaniu-trojkatu-lubelskiego-polska-i-litwa-beda-wspierac-ukraine-tak-dlugo-jak-bedzie-to-potrzebne> (dostęp: 01.07.2023).
- Radczenko A., *Skutki repatriacji są bolesne i długoterminowe*, „Kurier Wileński”, 21.12.2019, <https://kurierwilenski.lt/2019/12/21/skutki-repatriacji-sa-bolesne-i-dlugoterminowe/> (dostęp: 24.03.2023).
- Raś K., *Potencjał współpracy polsko-litewskiej w dziedzinie bezpieczeństwa*, „Biuletyn PISM” 2016, nr 11 (1361).
- Rozbudowa Domu Kultury Polskiej w Wilnie, TVP Wilno, 02.05.2021, <https://wilno.tvp.pl/53616664/rozbudowa-domu-kultury-polskiej-w-wilnie> (dostęp: 28.11.2021).
- Sikorski uderza w Litwę. „Przez 20 lat nie rozwiązali żadnego problemu”, Dziennik.pl, 22.07.2011, <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/347096,sikorski-polska-jest-zawiedziona-dzialaniami-litwy.html> (dostęp: 26.11.2021).
- Sobik P., *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Kolegium Europy Wschodniej, Wojnowice 2017.
- Szwed K., Kuczyńska-Zonik A., *Prawa mniejszości narodowych na Litwie*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, <https://iws.gov.pl/wp-content/uplo->

- ads/2020/11/IWS_Kuczy%C5%84ska-Zonik-A.-Szwed-K._Prawa-mniej-szo%C5%9Bci-narodowych-na-Litwie.pdf (dostęp: 21.11.2021).
- Szymajda M., *Linia kolejowa z rafinerii w Możejkach do Renge odbudowana. PKN Orlen zadowolony*, „Rynek Kolejowy”, 31.12.2019, <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/linia-kolejowa-z-rafinerii-w-mozejkach-do-renge-odbudowana-pkn-orlen-zadowolony-94961.html> (dostęp: 26.11.2021).
- Trójkąt Lubelski / Polska Litwa Ukraina, UMCS, <https://www.umcs.pl/pl/ini-cjatywa-opis-,22352.htm> (dostęp: 10.12.2021).
- Trusewicz I., *Gazoport w Kłajpedzie bije rekordy*, Energia.rp, 09.07.2019, <https://energia.rp.pl/surowce-i-paliwa/art17008511-gazoport-w-klajpedzie-bije-rekordy> (dostęp: 26.11.2021).
- TVP Wilno już od 17 września!, TVP Wilno, 04.09.2019, <https://wilno.tvp.pl/44236714/tvp-wilno-juz-od-17-wrzesnia> (dostęp: 28.11.2021).
- Wandycz P., *Pod zaborami. Ziemie Rzeczypospolitej w latach 1795–1918*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1994.
- Większość Polaków na Litwie darzy sympatią Putina. Powodów jest kilka, TVN24, 16.01.2017, <https://tvn24.pl/swiat/litwa-ponad-60-proc-polakow-darzy-sympatia-prezydenta-rosji-ra707517-2488543> (dostęp: 24.03.2023).
- Wisner H., *Litwa: dzieje państwa i narodu*, Mada, Warszawa 1999.
- Włodarska-Frykowska A., *Mniejszość rosyjska w życiu społeczno-politycznym Estonii po 1991 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- „Wrzucono ich bez trumien do jam”. Powtórny pogrzeb bohaterów, TVP Info, 22.11.2019, <https://www.tvp.info/45455947/powtorny-pogrzeb-bohaterow-powstania-styczniowego-w-wilnie> (dostęp: 28.11.2021).
- Żulys A., *Polska w polityce zagranicznej Litwy w latach 1938–1939*, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Gdańsk 2015.